

De positie van het slachtoffer in de 'Grote Franchimont'

NATIONAAL FORUM
VOOR
SLACHTOFFERBELEID*

INLEIDING

De Kamercommissie voor de Justitie nodigde het Nationaal Forum voor slachtofferbeleid uit om tijdens een hoorzitting zijn standpunt te geven over de huidige hervormingen van het Wetboek van Strafrecht. Onderstaande tekst is grotendeels gebaseerd op de nota's die beide vertegenwoordigers van het Nationaal Forum redigeerden met het oog op deze hoorzitting.¹

De positie van het slachtoffer in de strafrechtsprocedure en de voorwaarden om schadeloosstelling te krijgen zijn permanente bekommernissen van het Nationaal Forum voor slachtofferbeleid. Aan de burger, slachtoffer van een misdrijf, worden een aantal fundamentele rechten toegekend. De rechten van het slachtoffer kregen een wettelijke vertaling in het Europees Kaderbesluit van 15 maart 2001 inzake de status van het slachtoffer in de strafprocedure. Deze fundamentele rechten vloeien echter niet alleen voort uit bestaande internationale verklaringen, verdragen en aanbevelingen over slachtofferschap maar eveneens uit onze nationale wetgeving. De afgelopen jaren zijn er op dit gebied belangrijke veranderingen tot stand gekomen. Zo waren er in 1998 al enkele hervormingen van de strafprocedure - de zogenoemde 'Kleine Franchimont'. Momenteel staat de tweede trein maatregelen op de sporen: de 'Grote Franchimont'. De huidige hervorming van het Wetboek van Strafvordering verdient de nodige aandacht gezien dit dynamisch proces stilaan zijn einde nadert.

Aan de hand van deze bijdrage wenst het Nationaal Forum een aantal bekommernissen aan te kaarten aangaande het Wetsontwerp houdende het Wetboek van Strafrecht, meer bijzonder wat de slachtofferrechten betreft.

We zullen enkele aandachtspunten beklemtonen en wijzigingen voorstellen die in onze ogen noodzakelijk zijn om de rechtspositie en het lot van de slachtoffers in de procedure te verbeteren.

De huidige hervormingen van het Wetboek van Strafvordering bieden een opportuniteit om de behartiging van de belangen van de slachtoffers na te streven.

Vanuit dit oogpunt betreft de eerste vaststelling het grote aantal bepalingen die rechtstreeks of onrechtstreeks de slachtoffers, de benadeelde personen en de burgerlijke partijen betreffen.

* Contactpersoon Filip Steppe, filip.steppe@just.fgov.be

¹ Het Nationaal Forum voor slachtofferbeleid werd vertegenwoordigd door D. Martin, Coördinator van de VZW 'Aide et Reclassement' en Voorzitter van het Nationaal Forum en door P. RANS, Substituut procureur-generaal bij het Parket-generaal bij het Hof van Beroep te Brussel ('Intervention devant la Commission de la Justice de la Chambre, le 8 Mars 2006. Remarques formulées, en tant que représentant du Forum national pour une politique en faveur des victimes concernant le Projet de loi contenant le Code de procédure pénale (DOC 51 2138/001)').

Wij stellen vast dat er aanzienlijk werk is verricht om meer aandacht te hebben voor de slachtoffers in alle fases van de procedure en om hun rechten te verbeteren. Dit is duidelijk merkbaar voor wat de burgerlijke partij betreft. Vooral echter is het statuut van de 'benadeelde persoon' verbeterd. Dit tussenstatuut, dat werd ingevoerd ten tijde van de hervorming van het Wetboek van Strafvordering in 1998 - de hierboven reeds genoemde 'Kleine Franchimont' - wordt nu beter omljnd en krijgt meer inhoud.

Toch blijven er nog verscheidene punten over die nuancering verdienen of waarbij het Forum bedenkingen wil opwerpen. Hieronder worden een aantal punten behandeld die ons inziens verduidelijking wensen.

1. DE FUNDAMENTELE RECHTEN VAN SLACHTOFFERS

Artikel 43 van het wetsontwerp bevat de erkenning van de fundamentele rechten van slachtoffers. Die erkenning zou volgens het Nationaal Forum in het begin van het wetboek moeten worden opgenomen. In artikel 1 van het geplande wetboek worden immers de verschillende fundamentele rechten opgesomd. Zowel vanuit een streven naar coherentie en gelijkwaardigheid van alle fundamentele rechten die door het wetboek erkend worden, als om meer symbolische redenen, is deze plaats te verkiezen, des te meer omdat in het huidige wetboek een correcte bejegening van slachtoffers in artikel 3 bis van de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering als algemeen leidend principe is opgenomen.

Omgekeerd zou de plaatsing bovenaan Titel II de indruk kunnen wekken dat deze principes enkel van toepassing zijn in het kader van de burgerlijke rechtsvordering terwijl ze toch een meer algemene toepassing hebben. Dat zou ertoe kunnen leiden dat hun draagwijdte beperkt wordt.

2. DE BENADEELDE PERSOON

Artikel 44 neemt het huidige artikel 5 bis over, maar voert een belangrijke nuance in, in de zin dat niet langer de verklaring bepalend is voor het statuut van benadeelde persoon maar het gevolg dat er eventueel wordt aan gegeven door het openbaar ministerie.

Artikel 45 preciseert en vervolledigt de rechten die uit dit statuut voortvloeien. Het vormt een belangrijke garantie voor de concrete invulling van het recht op informatie zoals het wordt voorgeschreven door het Kaderbesluit. De effectieve toepassing ervan stelt evenwel een probleem.

Alinea 3 bepaalt bijvoorbeeld dat de benadeelde persoon geïnformeerd wordt over de beslissingen² genomen door het gerecht. Het wetsontwerp voorziet evenwel niet dat hem een gratis afschrift van het vonnis wordt toegestuurd, in tegenstelling tot wat

² Art. 45, lid 3: Hij wordt op de hoogte gebracht van zijn rechten, de seponering en de reden daarvan, de mogelijkheid zich burgerlijke partij te stellen, de initiatieven van bemiddeling en van minnelijke schikking, het instellen van een gerechtelijk onderzoek en de bepaling van een rechtsdag voor de onderzoeks- en vonnisgerechten en de beslissingen genomen door deze gerechten.

voorzien is voor de partijen door het nieuwe artikel 369³. Meer in het algemeen rijst de vraag naar de toepassingsvoorwaarden van dit essentiële recht op informatie.

Artikel 46 stelt dat 'het openbaar ministerie weigert gevolg te geven aan de verklaring van benadeelde persoon indien het van oordeel is dat de persoon die deze verklaring heeft gedaan, geen persoonlijk belang doet blijken of indien deze verklaring klaarblijkelijk niet op juiste motieven gegrond is'.

Dit artikel moet worden herbekeken. Het lijkt ons vanzelfsprekend dat een persoon die rechtstreeks schade heeft geleden als gevolg van een misdrijf *de jure* beschouwd kan worden als iemand die een persoonlijk belang kan laten gelden, zodat zijn verklaring duidelijk gegrond is op rechtmatige motieven.

3. DE BURGERLIJKE PARTIJ

Artikel 48 vereist een verduidelijking waar het bepaalt dat elke persoon benadeeld door een misdrijf over een burgerlijke rechtsvordering beschikt. Dit kan tot verwarring leiden met het statuut van benadeelde persoon en men zou in deze context beter spreken over elke persoon die schade lijdt.

4. DE BURGERLIJKE PARTIJSTELLING

Artikel 142 van het wetsontwerp voorziet een filter om zich burgerlijke partij te stellen. Volgens artikel 142 paragraaf 2, 3° van het wetsontwerp kan de procureur des Konings de zaak bij de raadkamer aanhangig maken als het openen van een onderzoek niet in overeenstemming is met de beginselen van proportionaliteit en subsidiariteit zoals bedoeld in artikel 1 van het wetsontwerp.

Het Forum is van mening dat deze bepaling eerder een stap achteruit betekent voor de positie van het slachtoffer tijdens de procedure.

Het Nationaal Forum vindt dat dit artikel indruist tegen het recht van het slachtoffer zoals omschreven in het Kaderbesluit, namelijk: "de natuurlijke persoon die als direct gevolg van het handelen of nalaten dat in strijd is met de strafwetgeving van een lidstaat schade heeft geleden, met inbegrip van lichamelijk of geestelijk letsel, geestelijke pijn en economische schade".

De mogelijkheid voor het slachtoffer, dat zich burgerlijke partij stelt, om de beslissing tot seponering genomen door de Procureur des Konings ongedaan te maken vormt een fundamentele garantie voor alle benadeelde partijen tegen de eventuele inertie van het parket, door hen de verzekering te geven dat hun klacht door een rechter zal worden onderzocht.

Bij gebrek aan duidelijke criteria dreigen de beginselen van proportionaliteit en subsidiariteit in de praktijk op uiteenlopende wijze te worden geïnterpreteerd en te leiden

³ Art. 369: Onder voorbehoud van artikel 381 wat de politierechtbank betreft, deelt de griffier aan het openbaar ministerie en aan elk van de op de zitting aanwezige of vertegenwoordigde partijen een afschrift van het vonnis of arrest mee zodra het is uitgesproken of verstuurt hij het hun binnen de vijf dagen na de uitspraak. Deze termijn wordt niet voorgeschreven op straffe van nietigheid en heeft geen invloed op de termijn voor de aanwending van rechtsmiddelen.

tot situaties van ongelijkheid. Bovendien zouden ze ertoe kunnen leiden dat sommige dossiers systematisch worden beschouwd als niet-prioritair.

Op grond van dit artikel zou men een daadwerkelijk slachtoffer, dat het belangrijk vindt om zich burgerlijke partij te stellen, kunnen verhinderen het recht uit te oefenen dat hem door de wet wordt toegekend.

Bij delicate aangelegenheden zou dit kunnen leiden tot een rangorde tussen de misdrijven die niet is gewild door de wetgever. Op termijn zou het kunnen dat sommige misdrijven niet meer worden vervolgd terwijl ze toch nadeel meebrachten voor een of meerdere slachtoffers.

De slachtoffers die zich burgerlijke partij willen stellen en de strafvordering willen op gang brengen, vragen enkel de toepassing van de wet.

Maar zonder onderzoek om de waarheid te achterhalen zou men tot een rechtspraak met twee snelheden kunnen komen: een voor goeie personen die over de middelen beschikken om zelf een onderzoek op gang te brengen en naar de rechter stappen en een voor personen die niet over deze middelen beschikken.

Wat de gerechtelijke achterstand betreft, zal een dergelijke procedure dit probleem alleen maar bestendigen of zelfs erger maken. Als een burgerlijke partijstelling niet gewettigd is, kan het onderzoek zeer snel worden beëindigd en weinig werklast met zich meebrengen. Als daarentegen voor dergelijke zaken het openbaar ministerie zich moet wenden tot de raadkamer, die zittingen zal moeten voorzien en beschikkingen uitvaardigen die vatbaar zijn voor beroep, zal dit de werklast van het openbaar ministerie en van de onderzoeksgerechten alleen maar verhogen.

Het Nationaal Forum is van oordeel dat de filter ingevoerd door §2, lid 2 van hetzelfde artikel volstaat en stelt voor om lid 3 te schrappen.

5. TOE TE VOEGEN ARTIKELS

- Alle gerechtelijke actoren zijn er vandaag van overtuigd dat een kwaliteitsvol ont-haal en een degelijke informatieverstrekking van bij het begin van de gerechtelijke tussenkomst essentieel zijn om het vertrouwen van het slachtoffer te winnen. Daarom is het van belang dat het toekomstige Wetboek van Strafprocesrecht de bepaling bevat dat de slachtoffers het recht hebben om correcte informatie te ont-vangen vanaf het moment dat zij klacht hebben neergelegd. De precieze inhoud van dit recht moet worden omschreven.
- Er is de problematiek van het bedrag van de waarborg die gevraagd wordt aan het slachtoffer dat zich burgerlijke partij stelt en in bewaring moet worden gegeven bij de onderzoeksrechter. De burgerlijke partijstelling impliceert het in bewaring geven van een borg.⁴ Momenteel is het aan de onderzoeksrechter om het bedrag ervan vast te leggen. Dit bedrag varieert bijgevolg sterk volgens het gerechtelijk arrondissement en de aard van de zaken. Het toekomstige wetboek zou een princi-

⁴ Artikel 5 van de wet van 1 juni 1849 op de herziening van de tarieven in strafzaken en artikel 108 van het koninklijk besluit van 28 december 1950 houdende algemeen reglement op de gerechtskosten in strafzaken.

piële bepaling ter zake kunnen bevatten om tot meer eenvormigheid te komen. De praktische modaliteiten hiervan zouden geregeld kunnen worden door een koninklijk besluit.

- Het ontwerp voor de hervorming van het Wetboek van Strafvordering handelt over de verschillende fases tot aan het vonnis. Er is daarentegen niets voorzien voor de fase van de uitvoering van de vonnissen.
Het Europees Kaderbesluit van 15 maart 2001 beschrijft de procedure nochtans in ruime zin: 'Naast de strafprocedure, alle door het slachtoffer in die hoedanigheid gelegde contacten met ongeacht welke autoriteit, overheidsdienst of organisatie voor slachtofferhulp vóór, tijdens en na de strafprocedure'.⁵
Dit zou kunnen leiden tot een discrepantie tussen de definities en de rechten die worden toegekend aan de slachtoffers. Het lijkt essentieel dat het wetsontwerp met deze kwestie rekening houdt om een algemene coherentie te bewaren.
- Creatie van een wettelijke basis voor de informatie aan de slachtoffers in het geval van invrijheidstelling van een aangehouden of in voorlopige hechtenis genomen persoon. Dit zou het Belgisch recht in overeenstemming brengen met art. 4, 3° van het Kaderbesluit dat stelt dat 'de lidstaten nemen de nodige maatregelen om ervoor te zorgen dat het slachtoffer, ten minste in de gevallen waarin voor hem een gevaar bestaat, indien nodig op de hoogte kan worden gesteld op het ogenblik van de invrijheidstelling van de persoon die wegens het feit vervolgd of veroordeeld is'.⁶
Het wetsontwerp neemt in het Wetboek van strafprocesrecht bepalingen op betreffende de voorlopige hechtenis. Men dient te reflecteren over de opportuniteit om in de tekst de wettelijke basis te creëren die het mogelijk maakt de slachtoffers te informeren over de vrijlating van de verdachte en de eventuele voorwaarden die hem zijn opgelegd in het belang van het slachtoffer (bv. geen ongewenste intimiteiten meer, geen contact meer mogen opnemen met het slachtoffer, etc.), in overeenstemming met de wettelijke basis in het kader van de strafuitvoeringsrechtbanken.

6. BESLUIT

Een uitbreiding van de rechten van de slachtoffers zal de inzet van bijkomende materiële en menselijke middelen noodzakelijk maken. Men zou deze middelen op voorhand moeten ramen en hiervoor de nodige budgetten vrijmaken.

Bovendien is het van fundamenteel belang dat het slachtoffer goed geïnformeerd wordt over zijn rechten en zijn mogelijkheden om zich benadeelde persoon te verklaren of zich burgerlijke partij te stellen, over de rechten die verbonden zijn aan deze statuten en over de manier om één van deze statuten te verwerven.

Het Forum wenst ook nog even terug te komen op een bekommernis die het de laatste maanden al herhaaldelijk geuit heeft: het gaat er om de rechten van de slachtoffers,

⁵ Zie Kaderbesluit van de Raad van 15 maart 2001 inzake de status van het slachtoffer in de strafprocedure, Artikel 1 - Begripsomschrijvingen.

⁶ Zie Kaderbesluit van de Raad van 15 maart 2001 inzake de status van het slachtoffer in de strafprocedure, Artikel 4 - Recht op informatie.

neergelegd in diverse teksten, operationeler te maken en de coherentie en zichtbaarheid ervan te verzekeren.

Dit vormt een noodzakelijke voorwaarde voor een effectieve verbetering van het lot van de slachtoffers. Indien dit niet gebeurt, bestaat het risico dat de verwachtingen niet worden ingelost waardoor onvermijdelijk nieuwe vormen van secundaire victimisering zullen ontstaan.

Als antwoord op de hierboven genoemde problematiek kan men tenslotte de bepalingen ten gunste van de slachtoffers binnen de context van de strafuitvoeringsrechtbanken en de Grote Franchimont verder op elkaar afstemmen. En waarom niet alle rechten van slachtoffers in één enkele wettekst opnemen? Dit zou de zichtbaarheid van deze rechten alvast ten goede komen.

Er zijn immers zeer veel bepalingen en ze vormen geen logisch en samenhangend geheel. Gezien de vele bestaande teksten is het voor het slachtoffer uiterst moeilijk om een duidelijk en globaal overzicht te krijgen van alle geldende regels en de hieruit voortvloeiende rechten.